

Pārskats par izglītību 2018 OECD rādītāji

Kopsavilkums latviski

Pastāv tendence, ka sociāli ekonomiskā stāvokļa ietekme uz vienlīdzīgu pieeju izglītībai dzīves laikā palielinās

Neraugoties uz izglītības līmeņa ievērojamu paaugstināšanos pēdējā desmitgadē, pastāv mazāka iespējamība, ka tie cilvēki, kuriem ir mazizglītoti vecāki, kas nozīmē arī zemu sociāli ekonomisko stāvokli, piedalīsies pirmsskolas izglītības programmās, iegūs pilnu vidējo izglītību un pāries uz augstākas pakāpes izglītību, salīdzinot ar tiem, kuriem vismaz viens vecāks ir ieguvis augstāko izglītību. Lai gan sagaidāms, ka divas trešdaļas no 25-64 gadus veciem cilvēkiem, kuru vecāki nav ieguvuši pilnu vidējo izglītību, iegūs augstākas pakāpes izglītību nekā viņu vecāki, lielākā daļa no viņiem iegūs vidējo profesionālo izglītību. Līdzīga situācija ir arī augstākās izglītības jomā tajās OECD valstīs, par kurām ir pieejami dati. 18-24 gadus vecie iedzīvotāji, kuru vecāki nav ieguvuši augstāko izglītību, bakalaura vai līdzvērtīgas pakāpes studiju programmās ir tikai 47 % no jaunpieņacējiem, lai gan viņi veido 65 % no visiem iedzīvotājiem šajā vecuma grupā. Vēlāk šīs neatbilstības atspoguļojas darba tirgū – tiem, kas ir ieguvuši tikai pilnu vidējo izglītību, pastāv mazāka iespēja atrast darbu, un viņi nopelna 65 % no tā, ko nopelna viņu vienaudži, kuri ir ieguvuši augstāko izglītību.

Dzimumu nevienlīdzība rada labvēlīgāku situāciju meitenēm izglītībā, bet vīriešiem darba tirgū

Tajās OECD valstīs, par kurām ir pieejami dati, vidēji 60 % no visiem otrgadniekiem vidusskolas posmā ir zēni, un pastāv mazāka iespēja, ka viņi pabeigs šo izglītības posmu. Tādējādi šajā posmā skolu pabeidz vairāk meiteņu nekā zēnu. Vīrieši arī retāk nekā sievietes iegūst augstāko izglītību: OECD valstīs 2017. gadā augstāko izglītību bija ieguvuši 38 % 25-34 gadu vecumu sasniegušo vīriešu salīdzinājumā ar 50 % tāda paša vecuma sievietes, un pēdējo 10 gadu laikā šī atšķirība ir palielinājusies.

Neraugoties uz izglītības līmeni, sievietēm joprojām ir sliktāki rezultāti nodarbinātības ziņā. OECD valstīs vidēji ir nodarbinātas 80 % augstāko izglītību ieguvušās jaunās sievietes salīdzinājumā ar 89 % jaunu vīriešu, kam ir tāds pats izglītības līmenis, un starp zemāku izglītības līmeni ieguvušajiem atšķirības palielinās. Augstāko izglītību ieguvušās sievietes OECD valstīs vidēji arī pelna par 26 % mazāk nekā augstāko izglītību ieguvušie vīrieši. Šīs atšķirības darba samaksas ziņā atspoguļo novēroto dzimumu nevienlīdzību augstu un zemu apmaksātajās studiju jomās augstākajā līmenī, bet var arī būt saistītas ar to, ka sievietēm ir lielāka iespējamība piedzīvot ekonomiskās neaktivitātes vai bezdarba periodus, kas var aizkavēt algu palielinājumu.

Ir mazāka iespēja, ka ārvalstīs dzimuši pieaugušie un tie, kas ir cēlušies no imigrantiem, iegūs izglītību un gūs panākumus darba tirgū

Valstīs, par kurām ir pieejami dati, bakalaura un līdzvērtīgas pakāpes studiju programmu jaunpieņacēju un beidzēju vidū ir ļoti maz pārstāvēti pirmās un otrās paaudzes imigranti. Arī tādi pieaugušie, kas ir ieradušies savā uzņēmējvalstī 26 vai vairāk gadu vecumā, mazāk iesaistās formālajā un/vai neformālajā izglītībā nekā viņu vienaudži, kuri ir dzimuši konkrētajā valstī, vai tie, kuri ir ieradušies pirms 25 gadu vecuma sasniegšanas, jo viņi sliktāk izprot uzņēmējvalsts izglītības sistēmu un sliktāk pārvalda tās valodu.

Lielākajā daļā OECD valstu augstāko izglītību ieguvušo ārvalstīs dzimušo pieaugušo vidū ir zemāks nodarbinātības līmenis nekā viņu vienaudžu vidū, kuri ir dzimuši konkrētajā valstī, bet pretēja situācija bieži vien tiek novērota to iedzīvotāju grupā, kam ir zemāks izglītības līmenis. Šīs atšķirīgās tendences atspoguļo grūtības, ar kādām saskaras augstāko izglītību ieguvušie ārvalstīs dzimušie pieaugušie, lai panāktu, ka uzņēmēja valsts atzīst viņu izglītību un pieredzi, un to, ka darba devējiem pievilcīgākas šķiet ārvalstīs dzimušo pieaugušo, kam ir zemāks izglītības līmenis, zemākas algas prasības. Ārvalstīs dzimušiem pieaugušajiem ir arī lielāka iespēja pievienoties tiem jauniešiem, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (NEET). Pie NEET pieder apmēram 18 % ārvalstīs dzimušu 15-29 gadus vecu iedzīvotāju salīdzinājumā ar 13 % konkrētajā valstī dzimušajiem jauniem pieaugušajiem.

Neraugoties uz publisko izdevumu palielināšanos, ievērojama daļa no kopējā finansējuma augstākajai un pirmsskolas izglītībai nāk no privātiem ieguldījumiem

Laikā no 2010. gada līdz 2015. gadam izdevumi par vienu apmācāmo pamata, vidējās un pēcvidusskolas izglītības, kas nav augstākā izglītība, līmenī palielinājās par 5 % un augstākās izglītības līmenī – par 11 %. Izglītības iestādes joprojām galvenokārt tiek finansētas no valsts līdzekļiem. 2015. gadā 90 % no finansējuma pamata, vidējai un pēcvidusskolas izglītībai, kas nav augstākā izglītība, un 66 % no finansējuma augstākajai izglītībai nāca no valsts budžeta. Tā kā lielāka daļa augstākās izglītības finansējuma nāk no mājsaimniecībām, valstis ir ieviesušas finanšu mehānismus ģimeņu atbalstam. Valstīs, kurās ir visaugstākās mācību maksas, vismaz 75 % apmācāmo izmanto šos aizdevumus vai dotācijas.

Arvien vairāk 3-5 gadus vecu bērnu iegūst pirmsskolas izglītību, tāpēc palielinās arī valsts investīcijas pirmsskolas izglītības iestādēs, kopējam finansējumam 2015. gadā sasniedzot 83 %. Pēdējā desmitgadē valstīs, par kurām ir pieejami dati, šī daļa pieauga par 4 procentpunktiem. Taču OECD valstīs vidēji viens no trim bērniem, kas reģistrēti pirmsskolas mācību iestādē, apmeklē privāti finansētu iestādi – tā ir lielāka daļa nekā jebkurā citā izglītības, kas nav augstākā izglītība, līmenī.

Skolotāju profesijā joprojām vērojama liela mēroga dzimumu nevienlīdzība

Gandrīz visas pirmsskolas skolotājas ir sievietes, bet augstākās izglītības iestādēs sieviešu īpatsvars ir mazāks par vienu no diviem pasniedzējiem. Iepriekšējā desmitgadē šī dzimumu nevienlīdzība palielinājās pamata un vidējās izglītības līmenī un samazinājās augstākās izglītības līmenī. Piesaistīt šai profesijai skolotājus vīriešus ir īpaši grūti – lai gan skolotāju sieviešu vidējā faktiskā alga ir vienāda ar vai augstāka par citu augstāko izglītību ieguvušo sieviešu vidējo algu par pilna laika darbu, pamatskolas un vidusskolas skolotāji vīrieši pelna no 77 % līdz 88 % no augstāko izglītību ieguvušo vīriešu vidējās izpeļņas par pilna laika darbu.

Taču laikā no 2005. gada līdz 2017. gadam OECD valstīs un ekonomiskajās zonās, par kurām ir pieejami dati, vidēji valsts noteiktās algas pamatskolas un vidusskolas skolotājiem ar 15 gadu stāžu un savā valstī visbiežāk sastopamo kvalifikāciju ir palielinājušās par 5 % līdz 8 % un atkal ir sasniegušas tādu pašu līmeni, kāds bija pirms ekonomiskās krīzes. Skolotājiem ir arī spēcīgi stimuli strādāt, lai kļūtu par skolu vadošajiem darbiniekiem – skolu vadošo darbinieku faktiskās algas ir vismaz par 35 % augstākas

nekā skolotāju algas un vismaz par 20 % augstākas nekā citu augstāko izglītību ieguvušo darba ņēmēju vidējā izpeļņa.

Citi konstatējumi

Palielinoties izglītības līmenim, pieaug reģionālās atšķirības izglītības iegūšanas ziņā. Taču lielākās atšķirības starp subnacionāliem reģioniem ir novērotas saistībā ar reģistrāciju pirmsskolas izglītības iestādēs un ar par trīs gadiem jaunāku bērnu aprūpi.

Pusē OECD valstu un ekonomisko zonu, par kurām ir pieejami dati, tie skolu vadītāji un skolotāji, kas strādā nelabvēlīgos vai attālos apgabalos, saņem papildu kompensāciju.

Vairumā valstu lēmumus par to, kā tiek organizētas mācības, galvenokārt pieņem skolas līmenī, bet lēmumi saistībā ar plānošanu un struktūrām, personāla vadību un resursiem visticamāk tiek pieņemti augstākā varas līmenī.

© OECD

This summary is not an official OECD translation.

Reproduction of this summary is allowed provided the OECD copyright and the title of the original publication are mentioned.

Multilingual summaries are translated excerpts of OECD publications originally published in English and in French.

Read the complete English version on OECD iLibrary!

© OECD (2018), *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*, OECD Publishing.

doi: 10.1787/eag-2018-en